

Юрій Липа

ОФІРА

Покій у гетьманському палаці в Батурині.
Гетьман стоїть коло вінка.
Пилип Орлик читає, схилившись коло стола.
Вечір. Горять свічі.

Орлик

Наказ двом сотням на канальські праці.

Гетьман

Знов націю окрадено Козацьку.
Шляхетні кости зложать над Невою.
(Підписує.)
За цей наказ Москва заплатить тяжко;
Про лови мріймо: лови на ловців.

Орлик

Універсал Засеймським сотням од гетьмана,
Що сотника нового ознаймує.

Гетьман

Нех помененному (писанням сим варуєм)
Якихсь образ не чинять неужито.
Тамтейшее Засеймське товариство.
Давно мені фрасунку завдає,
В сребрелюбивости забувши про Отчизну,
Хоч сотник тот і словом не промовист,
І в бенкетах старшинських незвичасн, —

Вміщені тут поетичні твори видатного українського письменника і громадсько-політичного діяча Юрія Липи (1900-1944) не ввійшли до найповнішого на сьогодні видання його "Поезій" (Торонто, 1967). Тимчасом вони додають нові штрихи до його творчого портрета. Передрук здійснено з календаря-альманаха "Дніпро" за 1925 і 1927 р. Публікація *М. Липи-Гуменецької*.

На вражії підступности він чуйний,
І слава України – жизнь його.
(Підписує.)

Орлик (збираючи папери)

Суть вісти потаємні, Вашмось. Ніжин
Є зафрасований словами протопопи,
Що в гутірці з братаничами мовив:
– Ясновельможний Пан наш приведе до згуби,
Змагаючись за вольности козацькі.
Хай для спокою годиться з царем,
І ми прийшли до патріярхи в скрусі, –
Іще інії з духовенства так казали.
ми ж маєм вісти: плинуть гроші царські.
У Білій Церкві братчиків злапано:
Сам Петрик персоналітер є близько,
Не знати з ким, а діситур з татаром.
А на границях наших, прошу я Вашмости,
Colonia Romana, чиста Америка:
Коло Мерефи шляхтич Борковинський
Сусідам, неприятелям одвічним,
Спалив дворище, два села і церкву,
Ще й хвалиться, бо певний моци шабель;
Ведлуг декретів Божих і Гетьмана
Жадайте голови моєї в моім дворі, –
Мої ж бо хлопці завжди наготові! –
Є в него дільце спіжне й сарпантини...

Гетьман

Чекай, Вашмось. Пошли своїх до Порти,
Запевнись у прихильности султанській –
Вона допоможе Петрика ускромить.
Ще протопопи бороню чіпати,
З митрополитою розмовишся а скоро.
Того ж, що зневажає світ і владу,
В найближчих ночах підступом порвати –
Нех судить суд його мій скоро й справедливо,
Здоровля Батьківщини маючи на мислі.

Орлик
А добра незліченні?

Гетьман
На кошт значка віддати.
Що маєш ще до мови, Вашмось, нині?

Орлик
Незгода між значними: ждуть хвилини,
Але якої? Ріжні в них химери.
Укупі лиха відбувають не хочуть, –
Рука гетьманська затяжка.

Гетьман
Та краю служить.
Е, годі... Знаю. Наша річ є тяжча:
Ховати зброю, нищити свавольців,
До слухних хвиль Москву вбирати в шори,
Однак на злість усьому будувати буду!

Орлик
Ще піймано татарина о світі.
Блукав, Вашмось, коло твого палацу,
Мав дислокацію покоїв і кинджал.

Гетьман
Москва, чи вороги мої любезні?

Орлик
Умер без слова він.

Гетьман
– Най відпочину. Годі.
Зостав мене самого.

(Орлик відходить. Гетьман – сам. Крізь вікно чути перекликання вартових над Сеймом: "Вартуй!")

Вартуй, вартуй, гетьмане України,
Щоб тут шаблі не заіржавіли козацькі,
Щоб леза душ нагострені були!
(*Стає на коліна перед святим образом.*)
Мій Боже, мій Володарю єдиний,
Я ближчий смерті є, ніжелі жині,
Час персть гріховну персті повернути.
Де ж Твій наказ великий, де він де він?
Жинь наша брань єсть, і часи потомні
У нас шукатимуть тих чинів вікопомних
Для старожитних вольностей і слави,
А наша жинь плине, як сон недобрий...
Владико, обуди одвічне наше гасло,
Знак наших прадідів, що в панцирях шкіряних
Страхали Візантію, Перси і Болгари,
Знак наш постав – в степу блискучий меч.
(*Підводиться замислений.*)
Як він заблисне знов – чи буде Руссю Русь.
Чи пристрасті сучасні зів'януть.
Від слів наказу збройного і сурм,
Сурм огненої будучини Вкраїни?..
О ти, ти, псе, кунтаторе злочинний,
Ти, що не знаєш чести вільних націй,
Що забаганками руйнуєш Батьківщину
І підлістю підносиш чужоплемних,
Святії кости предків зогиджаєш,
Блюзнірствуєш на лицарів каліцтво,
Що мстишся слабому, а сильному чужинцю
Цілуєш пальці, що з убивств криваві.
Безсилку, плоти бруд і дух свій отупілий
Превище справи спільної поставив,
І вуха воском заліпив, пустивши в душу лжу, –
Не подолаєш! Вартуй, вартуй, гетьмане,
Багато псів од Прип'яті до Буга,
Між Доном і Дністром багато змії сичить.
І нині, хто приятель, завтра – зрадник,
Позавтра – вбивця і труїтель люду.
Коли ж, коли прийде великий бій
З насильством зовні, хамством, що довкола?

Минає час, а Божих слів не чути.
Владико, довго ще на Твій наказ чекати?
(*Чути затаєні кроки на сходах, чути підкрадання коло дверей.*)
Хтось близько є ворожий? З півночі? Зі сходу?
Наемний раб, слуга царський, магнатський,
Чи черні безголовії підхлібця?
Ти йдеш? Що ж, я готовий. Та нелегко
Удасться вам пробити серце кволе.

(З голою шаблею кидається до дверей – там стала усміхнена Кочубеївна. Вона в блискучих шатах пливе, як корабель, завітчаний прапорами. В глибині – її вірна Мелашка. Гетьман у низькому уклоні вітає судіївну.)

Кочубеївна

Вітай, гетьмане! Ні, се не убивця
З розбійничого царства на півночі,
Не раб наемний, не підхлібця черні,
Се я, твій квіт рожанви і наймільший!

Гетьман

Мурований покій мій щасний є,
Я ж – щасний постокротно, Вашмосьть;
В своїй любови, прошу я Вашмости,
Мене ховати вірно й неодмінно!

Кочубеївна

Замінно замикаєш двері ти, гетьмане;
Зітхань дівочих легіт не пізнаєш.
І слова тихого за муром не почувеш, –
То ж я ввійшла в твої блискучі салі.
Я з дому, непокірна, утікала,
І страшно так було у сьйві срібнім линуть
Серед кущів цвітучих, росяних лугів;
Хміль ноги обмивав, черемха білим цвітом
Осипала мене, ясини озирались,
І коси квіти придорожні заросили.
Ходили вартові коло твоїх вікон,
Фонтани били, сипав стріли місяць,

Коли спинилась я у кучерявій пітьмі,
Ждучи на слухну хвилю. В тебе, володарний,
Вікно світилося огнисто, найяскравіш, —
Від нього слалися в далечину стежки.
І мріялось: я йду стежками тими,
Я наближаюся, я над тобою, близько.
Ще ближче і у пестошах шалених
Вся розсипаюся, мов черемшини цвіт,
Тебе у пахошах весінніх положивши.
(Відмикає швидким рухом вікно.)
Відчуй, Вашмосьть, як м'ярко дишуть трави,
Як тепло сріблиться над водами розквітлість,
Як — повне радощів медове повівання
Від неба, від землі і від очей, що люблять!

Гетьман

На стежках світляних, що в тьмі з мого вікна,
Чи лиш жагу побачила ти, панно?
А доля України не ступає ними?

Кочубейвна

Пробач, гетьмане!

Гетьман

Ні, пробач, наймильша,
Як я скажу, що ти не Українка,
А жєнщина, що лиш про втіхи мислить.
Тож слухай, доне краю, і дивися.
З рана до вечора мені кивають тіні,
Кивають постаті тяжкі, несамовиті.
(Показує в пітьму.)
Вдивися у глибінь і там поход побачиш.
Стань коло мене і візьми за руку.

Кочубейвна (з напівпримкненими очима, дивним голосом)

Ступою їде він, увесь у кармазинах.
Кінь вороний ірже — їздець мовчить,
Уста закусуючи на блідім обличчі.

Сколише берлом: брат на брата йде,
Забувши мудрости накази й Батьківщини.

Гетьман

Старшинська буга, проводир безумний.
Хто далі скаче?

Кочубеївна

На буланім коню,
Над гривною схилювшись, сива жінка
Із згорток сірої широкої киреї
Кидає жмути зимних чорних змій.
Шипіння чую скрізь; серед поспільства,
У дворищах міщанських, за столом старшин.

Гетьман

Збав, Боже, нас од нашептів незгоди.

Кочубеївна

А ось осмолена розгніваним козацтвом,
У пірря вваляна, опльована жінками,
На горбоконику потрюхує безстыдно
Мара криклива; голосом штудерним
Зароблені шаги в свого пана
Вихвалює, гукаючи...

Гетьман

...Продайтеся і зрадьте!
І ще що бачиш?

Кочубеївна

Глухо стогне правда...

Гетьман

Скажи, хто є там?

Кочубеївна

...І ридає совість. (Мовчанка.)
То смерти й хаосу бездушний батько.

Гетьман
Хто?

Кочубеївна
Тяжкий і безформний розвернувся змії
Над краєм нашим в душних оболоках,
Ні голосу не чую, ні зітхань, нічого...

Гетьман
Се – він, одвічний ворог мій і неба,
Кого ненавиджу до згину, до останку!

Кочубеївна
Мов сонцем спалені, пониклі, хирні трави –
Лягають чини людські, в'януть мислі...

Гетьман (перериває її слова)
Оспалости дияволе, будь проклят.
Будь проклят, ще раз проклят будь!

(Мов пробуджена від сну, хилиться до Гетьмана Кочубеївна.)

Кочубеївна
Рятуй, Гетьмане, нас, рятуй нас,
Веди наш край до сонця над потвори,
Скори ці bestії, нечисті слуги вражі!..

Гетьман
Іще мовчать зловісники руїни,
Бо зовні круки надлітають чорні.

(Хвиля обридження і жаху переходить через Кочубеївну.)

Кочубеївна
Москва нелюдська...

Гетьман

Так, Москва державна.
Москва юродива, що із блаженських мрій
Стремить до дійсности – хоч катом, а звитяжцем;
Мертвота плине з лиць закаменілих,
Що під бичем збивають дім новий,
І до касарні тої хочуть нас загнати,
Велику Русь, що прадідами славна,
І Хмелем відома і до шабель метка!
(*Грозить комусь далекому.*)
Мертворожденні твої діла, безумче:
На Заході навчився ти системи,
Та дух життя тобі не супроводить,
Творців не буде з забаганок царських!
В умах тупих рабів розсиплеться Росія,
Ми перші висміємо задум безталанний,
Потомні славою, багаті духом життя,
Де – шана кожному і всій державі – честь!
Наповнений є змістом многократним
Наш кожен стан і ремесло цюкожне,
І навіть чернь собі не має рівних,
Вмираючи за вольности вселюдські.
Мине Росія, твір рабів лукавих,
Мине гніздо осадчих – Січ бутна, шалена,
Умів козацьких обгородить межі.
Всесвітнім огнищем наново стане Київ, –
Тоді ім'я Мазепи в звуках сурм військових
І туркоті варстатів, дзвонах монастирських
Пізнаєш, світе, як еси широкий!
О духу півночі, нечистий, темний духу,
Моє ім'я – то покоління знак!..
(*Світанок на дворі. Мов кольони військ, пливають сутіні.*)
Коли ж у боротьбі, підтятий серпом часу,
Впаду я, не відкривши їм будучину велику,
Коли ж мене, швидкі до втоми й мляві,
Не зрозуміють, яснеє полковництво й старшинство?

Кочубеївна

Син України в Нації зневіривсь?

Гетьман

Ні, дяка Богові, що я є син народу,
Що із барвистостей своє життя сплітає
Самими іграми дивуючи Європу.

Кочубеївна

Чого ж гетьманська воля хоче від народу,
Чого ж квилить гетьманський дух у неспокою?

Гетьман

О зоре ясна! трівожно є мені,
Велику хвилю гріх великий стратить.
Як ти прийшла, вилися в мене мислі
В смертельній муці... Що ж то є велике?

Кочубеївна

Гетьмане мій великий?

Гетьман

Офіри, ах, офіри...
Ти земле українська, найсвятіша земле,
Ти Націє моя, в якій найвищі сили
Чекають знаку визволу од Бога,
Офіра – ось той знак, що нас усіх оновить,
Офіра – ось огонь, що в нім скується Русь.
Офіра дасть нам час, як станемо з шаблями,
Питаючись, де ж ділися примари:
Незгода, Ненависть і балакуча Нехіть?
Ми вольні є, ми є початок світа!..

Кочубеївна

Глибоке маєш серце, Вашмось, серце дивне.
Що мури прийшлого проходить, що у світлі, –
Чи ж я є в ньому?

Гетьман

Зоре, над усіми!

Кочубеївна

Чи ж би?

Гетьман

Ви, жінчини, проходите в блакиті
Моеї пам'яті, мов сніговій троянд.
І – дяка вам за кожен знак чуття:
Козачці сміливій, бурхливій гетьмановій,
Усім, що ткали килим моїх годин
Нитками гордості, буяння і щедроти.
Та все найвища дяка чистій панні,
Що в серці в мене королює й світить!

Кочубеївна

Гетьмане мій, Гетьмане!!!

Гетьман

У чистість я її повірив, як в молитву;
Коли ж прийшла до мене пристрасна й віддана,
Я стримав серце власне, мислячи про честь,
Про честь її дівочу і мою гетьманську.
Час чистий близько, будьмо гідні часу
Для щастя вищого, для чести України
Тепер ми мусимо навіки роз'єднати
Рукою твердою закохані серця.
Коли любов людей Любов'ю опануєм,
То буде чуда знак, офіри слово.

Кочубеївна

Гетьмане, я є жінка.

Гетьман

Українка – ти.
Тож мусиш володіть своїм життям як пані.

Кочубеївна

Я умираю, мій гетьмане...

Гетьман

Встань, живи!
Послухай Голосу мого, то велич мовить.
Нехай мій дух братерський вище кличе
Тебе над се життя.

Кочубеївна (випростовується)

– Я – знову я, Вашмость.

Гетьман

Єсть більшая любов над ту, що мала ти.

Кочубеївна

Дрижить душа моя скривавлена, Гетьмане, –
Я ж слухаю тебе, як воду п'ю живу.

Гетьман

Єсть більшая любов, ніж сі тілесні втіхи.
Я бачу у тобі її сліпучий промінь,
Ти злото пристрасти влила до сталі чину:
Се бачу виразно: мій край великий, буйний
Учинить так тепер, як ти вчинила, панно.
Огненне слово гарту, що нам Жизнь дала,
То слово Боже людським проявилось чином,
Іде великий час: живи, живи, мій краю!

Кочубеївна

Гетьмане мій, живи!

Гетьман

Душе дівоча чиста,
Нехай віки тебе благословлять однині,
Хай Русь тебе в своїх молитвах споминає,
Щоб покорити демонів хаосу й смерті...
Ти переможеш, Україно, за тобою Дух!

<1927>

***

Не кличте слова, не звершивши
Того могутнього, що в нім;
Стократ блаженний той, хто пивши
Вино життя, зоставсь німим.
Благословенні – ви, мовчанки,
Що, стиглі, розцвітете нам,
Як по глибоких ночах ранки
Творять огненність далинам.

<1925>

* * *

Важке і соромливе слово,
Як крик і заборона слів,
Обличчя гіркостю вогнів
Мені опалює наново;
Та гордості залізний круг
Для неї, що тобі, о змію,
Служила в почесі подруг,
Переступити не посмію.

<1927>